

EUR Research Information Portal

Klimaat en het Koninkrijk

Publication status and date:

Published: 13/06/2022

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Document License/Available under:

Article 25fa Dutch Copyright Act

Citation for the published version (APA):

Misiedjan, D. (2022). Klimaat en het Koninkrijk: Waarom de internationale klimaatafspraken niet gelden voor de Caribische eilanden. *Nederlands Juristenblad (NJB)*, 2022(21), 1683. Article 1354.

https://www.inview.nl/document/iddb9282f9412241bbb103cd76fc8d6869/nederlands-juristenblad-klimaat-en-het-koninkrijk?ctx=WKNL_CSL_85&tab=tekst

[Link to publication on the EUR Research Information Portal](#)

Terms and Conditions of Use

Except as permitted by the applicable copyright law, you may not reproduce or make this material available to any third party without the prior written permission from the copyright holder(s). Copyright law allows the following uses of this material without prior permission:

- you may download, save and print a copy of this material for your personal use only;
- you may share the EUR portal link to this material.

In case the material is published with an open access license (e.g. a Creative Commons (CC) license), other uses may be allowed. Please check the terms and conditions of the specific license.

Take-down policy

If you believe that this material infringes your copyright and/or any other intellectual property rights, you may request its removal by contacting us at the following email address: openaccess.library@eur.nl. Please provide us with all the relevant information, including the reasons why you believe any of your rights have been infringed. In case of a legitimate complaint, we will make the material inaccessible and/or remove it from the website.

NJB 2022/1354

Klimaat en het Koninkrijk

Waarom de internationale klimaatafspraken niet gelden voor de Caribische eilanden

Daphina Misiedjan, datum 13-06-2022

Datum	13-06-2022
Auteur	Daphina Misiedjan ^[1]
JCDI	JCDI:ADS651142:1
Vakgebied(en)	Internationaal publiekrecht / Verdragenrecht Milieurecht / Algemeen Milieurecht (V) Internationaal publiekrecht / Bijzondere onderwerpen Staatsrecht / Staatsinrichting

Internationale klimaatafspraken gelden momenteel niet voor het Caribische deel van Koninkrijk. De emissies die daar plaatsvinden worden niet meegerekend voor de klimaatdoelstellingen van het Koninkrijk. Vervuilende activiteiten kunnen daar dus eventueel worden doorgezet. De gevolgen van klimaatverandering voor de Caribische eilanden zijn groot en kunnen niet los worden gezien van de kwetsbare sociaaleconomische context van deze eilanden. Ook hebben de Nederlandse Caribische eilanden, die zwaarder dan Europees Nederland worden getroffen door extreme weersomstandigheden (veroorzaakt door klimaatverandering), geen toegang tot internationale financiering voor klimaatadaptatie en mitigatie.

Inleiding

De gevolgen van klimaatverandering worden binnen het Koninkrijk der Nederlanden op verschillende manieren ervaren. Vooral het Caribisch deel van het Koninkrijk is erg kwetsbaar terwijl het relatief en historisch gezien weinig heeft bijgedragen aan de oorzaken van klimaatverandering.^[2] Internationale klimaatverdragen zoals het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering, het Kyoto-Protocol en de Overeenkomst van Parijs, zetten de regels uiteen waaraan staten zich hebben gecommitteerd om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en zo de vergaande gevolgen van klimaatverandering te voorkomen. Ook scheppen zij mogelijkheden voor kwetsbare landen om financiële en technologische ondersteuning te ontvangen in hun strijd tegen klimaatverandering. Echter, deze verdragen gelden alleen in Europees Nederland en niet het Caribische deel van het Koninkrijk.^[3] Dit heeft gevolgen, zowel voor de verplichtingen die uit deze klimaatverdragen voortvloeien als voor de toegang tot klimaatfinanciering vanuit de Verenigde Naties. Dit artikel licht deze aspecten toe.

Allereerst belicht deze bijdrage de situatie op de Nederlands Caribische eilanden in relatie tot klimaatverandering om zo kort de context te schetsen. Deze eilanden zijn erg kwetsbaar voor de gevolgen van klimaatverandering en de sociaaleconomische omstandigheden beperken de mogelijkheden om de klappen van klimaatverandering op te vangen. Daarna wordt een uitleg gegeven over de interne verhoudingen binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Al hoewel er een interne structuur is waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen landen (Aruba, Curaçao, Nederland en Sint Maarten) en bijzondere gemeenten (Bonaire, Sint Eustatius en Saba), wordt vanuit het internationale recht het Koninkrijk der Nederlanden als één geheel gezien. Na deze opheldering wordt de inhoud van gemaakte klimaatafspraken en de territoriale beperking door het Koninkrijk

van de verdragen besproken. Hierop wordt kort, het gebrek aan toegang tot klimaatfinanciering voor de Caribische eilanden behandeld. Het artikel wordt afgesloten met een samenvattende conclusie waarin wordt gesteld welke oplossing het meest voor de hand ligt.

2. De gevolgen van klimaatverandering voor het Caribisch deel van het Koninkrijk

Voor het Caribisch gebied zijn de gevolgen van klimaatverandering in het algemeen groot en nu al voelbaar. Ten eerste ervaart het Caribisch gebied een duidelijke opwarming in de afgelopen 100 jaar.^[4] Daarnaast is de intensiteit van de dagelijkse regenval in bepaalde gedeelten van het Caribisch gebied in de afgelopen 25 jaar aanzienlijk toegenomen.^[5] Wat ook is toegenomen is het extreme weer. De intensiteit van de weersomstandigheden wordt beïnvloed door zeespiegelstijging. Zo nemen orkanen toe in kracht zoals te zien was toen orkaan Irma, in 2017, Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten trof.^[6] Vooral op het laatste eiland was de schade groot. Dit was de eerste categorie 5-orkaan ooit die de noordelijke Bovenwindse Eilanden bereikte.

De Nederlandse Caribische eilanden hebben specifieke individuele uitdagingen die bepalen hoe de eilanden omgaan met en reageren op klimaatverandering.^[7] Ze hebben te maken met vergelijkbare gevolgen van klimaatverandering maar hebben allemaal een andere lokale context. Op Saba is eilanderosie een groot probleem. Ook op Sint Eustatius speelt erosie, die daar de natuurlijke omgeving ernstig aantast en leidt tot beschadigde koraalriffen en verlies van land.^[8] Bonaire heeft onder andere te maken met de indringing van zout water, zeespiegelstijging en het frequenter voorkomen van stormen.^[9] Aruba moet omgaan met hoge temperaturen en een afname van regenval.^[10] Curaçao zal naar verwachting (net als Aruba en Bonaire) droger en warmer worden. De langere duur van de droge perioden zal naar verwachting de zoetwatervraag voor natuur en mens daar doen toenemen.^[11] De kwetsbaarheid van het Caribisch deel van Nederland wordt versterkt door andere factoren die hun mogelijkheden beperken om klimaatverandering tegen te gaan of met de gevolgen ervan om te gaan. Dit heeft onder andere te maken met hun kleine geografische omvang, de regelmatige blootstelling aan natuurgeweld, de beperkte natuurlijke hulpbronnen, de beperkte infrastructuur (die vaak ook aangelegd is op kwetsbare delen van de eilanden zoals het kustgebied), en beperkte technische, financiële en personele capaciteit.^[12]

De gevolgen van klimaatverandering voor de Nederlands Caribische eilanden kunnen niet los worden gezien van de sociaaleconomische context van deze eilanden. Klimaatverandering is bijvoorbeeld ook een grote bedreiging voor duurzame ontwikkeling en voedselzekerheid.^[13] De eilanden zijn in verschillende mate afhankelijk van kusten zeegerelateerd toerisme. Aruba is bijvoorbeeld een van de topbestemmingen van de regio. Bonaire staat bekend om zijn koralen en zijn kusten, waardoor het een populaire snorkel- en duikbestemming is.^[14] De economie van Bonaire is voornamelijk gebaseerd op zoutwinning, toerisme, cruisevaart en de opslag van olie.^[15] Schade aan het koraalrif door opwarming, zeespiegelstijging en toenemende droogte kan de manier waarop de lokale bevolking leunt op de natuurlijke omgeving van de eilanden ernstig bedreigen.^[16]

Daarbovenop komen dan zaken als het nieuwe belastingstelsel, de doorgevoerde dollarisering en andere externe invloeden die sinds 2010 hebben geleid tot prijsstijgingen van energie en voedsel. De recente overheidsmaatregelen vanwege de COVID-19-pandemie hebben ook vergaande negatieve sociaaleconomische consequenties gehad op de eilanden.^[17] Dit alles heeft zijn weerslag gehad op de koopkracht van de eilandbewoners.^[18] De gevolgen van klimaatverandering worden dus gevoeld in een lokale context die sociaaleconomische uitdagingen kent. Vooral voor deze regio is het belangrijk dat de gevolgen van klimaatverandering worden beperkt. Deze lokale context van de Caribische eilanden valt binnen het grotere geheel van het Koninkrijk der Nederlanden en daar wordt beslist hoe de klimaatproblematiek aangepakt wordt en welke internationale afspraken worden gemaakt om oplossingen te bieden.

3. Eén Koninkrijk: interne Koninkrijksverhoudingen versus internationale rechtspersoonlijkheid

Om te beoordelen welke internationale afspraken ten aanzien van klimaatverandering van toepassing zijn voor de Caribische eilanden, is het nodig om de interne verbanden binnen het Koninkrijk te begrijpen en hoe daar vanuit het internationale recht naar wordt gekeken. Het bestuur van het Koninkrijk is vormgegeven in het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden en de Grondwet. Sinds 10 oktober 2010 bestaat het Koninkrijk der Nederlanden uit vier landen: Aruba, Curaçao, Nederland en Sint Maarten. De eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba (BES-eilanden), maken staatsrechtelijk gezien onderdeel uit van Nederland als openbare lichamen of bijzondere gemeenten. Hierdoor bestaat Nederland uit een Europees deel en een Caribisch deel. De landen binnen het Koninkrijk zijn gelijkwaardig in status en behartigen hun eigen belangen. De BES-eilanden worden bestuurd vanuit twee bestuurslagen. Vanuit Nederland is de Nederlandse Rijksoverheid verantwoordelijk voor de uitvoering van de rijkstaken op deze eilanden. De BES-eilanden hebben geen directe vertegenwoordiging in Den Haag, anders dan de landen. Dit maakt het uitoefenen van invloed op de besluitvorming daar uitdagend.^[19] Vanuit het perspectief van het Koninkrijk zijn er dus verschillende lagen van verantwoordelijkheid en samenwerking. Deze lagen informeren ook de besluitvorming rond de klimaatproblematiek binnen het Koninkrijk.

Hoewel er intern gezien verschillende staatskundige verhoudingen zijn, is dit vanuit internationaal perspectief niet relevant. Het Koninkrijk der Nederlanden wordt vanuit dat perspectief namelijk als één geheel gezien. Alleen het Koninkrijk heeft rechtspersoonlijkheid binnen het internationaal recht en kan dus partij zijn bij verdragen vertegenwoordigd door de Koninkrijksregering.^[20] De afzonderlijke landen (Aruba, Curaçao, Nederland en Sint Maarten) en bijzondere gemeenten, hebben niet individueel de bevoegdheid tot het sluiten van verdragen. Verdragen worden dus altijd gesloten door het Koninkrijk der Nederlanden.^[21] Er bestaat wel een praktijk van territoriale beperking die binnen het internationale recht is toegestaan, hoewel omstreden.^[22] Het Koninkrijk heeft voor verschillende verdragen deze beperking toegepast. Zo is bijvoorbeeld het Verdrag inzake Rechten van Personen met een Handicap alleen van toepassing verklaard voor Europees Nederland.

Deze praktijk wordt zeker niet zonder kritiek geaccepteerd.^[23] Zo is er meerdere malen kritiek geuit vanuit verschillende organisaties vooral als het gaat om de territoriale beperking van mensenrechtenverdragen.^[24] De Adviesraad Internationale Vraagstukken stelde in 2018 onder andere dat:

‘binnen het Koninkrijk der Nederlanden verschillende internationale mensenrechtennormen voor de verschillende delen gelden. Deze verschillen zijn moeilijk te verenigen met de universele gelding van mensenrechten, en evenmin met de aanwijzing van het waarborgen van de fundamentele menselijke rechten en vrijheden als een Koninkrijksaangelegenheid (artikel 43, tweede lid, van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden). In het licht van dit principe horen mensenrechtenverdragen die door het Koninkrijk worden ondertekend in alle landen en gebiedsdelen van het Koninkrijk te gelden (“medegelding”).’ ^[25]

In relatie tot klimaatverandering heeft het Koninkrijk ook gebruik gemaakt van territoriale beperking. Het Koninkrijk is partij bij het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering (1992), het daaropvolgende Kyoto-Protocol (1997) en de Overeenkomst van Parijs (2015). Echter, deze verdragen zijn alleen in werking getreden voor Europees Nederland en niet voor de andere gebieden in het Koninkrijk. Dit betekent dus dat er net zoals bij bepaalde mensenrechtennormen een verschil is tussen de normen die gelden voor de Caribische eilanden en voor Europees Nederland als het om klimaatverandering gaat. En daarmee is de bescherming van inwoners tegen klimaatverandering in het Caribische deel van het Koninkrijk dus ook anders dan de bescherming voor inwoners in het Europese deel.^[26]

4. Internationale verdragen en overeenkomsten inzake klimaatverandering en het Caribische deel van het Koninkrijk

De klimaatafspraken stellen een algemene verplichting voor de lidstaten om hun emissies terug te dringen. De Overeenkomst van Parijs is in 2016 in werking getreden en hierin is bepaald dat de verdragsluitende landen zelf maatregelen moeten treffen om ervoor te zorgen dat de aarde niet meer dan 1,5 of 2 graden Celsius zal opwarmen. Deze Overeenkomst bouwt voort op de eerdere klimaatonderhandelingen en afspraken zoals vermeld in het Raamverdrag en het Kyoto-Protocol. Het Raamverdrag, het Kyoto-Protocol en de Overeenkomst van Parijs zijn niet in werking getreden voor het Caribisch deel van Koninkrijk, noch voor de landen, noch voor de BES-eilanden. Vooralsnog zijn zij alleen voor het Europese deel van Nederland

Daarnaast moeten lidstaten volgens de klimaatafspraken onder andere emissie-inventarissen indienen bij het secretariaat van het Raamverdrag, klimaatonderzoek ondersteunen en technologie inzetten om hun programma's te verwezenlijken. Toenmalig klimaatminister Wiebes (VVD) bevestigde, in zijn brief aan de Tweede Kamer^[28] dat ook deze verplichtingen ten aanzien van dataverzameling en het rapporteren onder het Raamverdrag alleen gelden voor het Europese deel van het Koninkrijk. Dit houdt dus in dat de uitstoot van broeikasgassen op de Caribisch Nederlandse eilanden niet wordt geregistreerd of gemonitord door de VN en dit betekent ook dat er geen verplichting bestaat om de uitstoot in dat deel van het Koninkrijk terug te dringen. Eventuele vervuilende activiteiten kunnen hier dus doorgang vinden.

Een andere staat met overzeese gebieden, Frankrijk, koos voor een andere aanpak en heeft de klimaatverdragen ook in werking laten treden voor het merendeel van zijn overzeese gebieden.^[29] In tegenstelling tot de emissies van de Nederlandse Caribische eilanden, tellen de emissies van de Franse overzeese gebieden ook mee voor de Franse nationale doelstellingen. De verplichting om emissies terug te dringen dient namelijk vertaald te worden naar nationale programma's en doelstellingen. Voor het Europese deel van het Koninkrijk zijn daarom de Klimaatwet en het daaruit voortvloeiende Klimaatplan 2021-2030 geformuleerd. Ook heeft het Nederlandse kabinet in 2020 het Klimaatakkoord gepresenteerd waarin 600 afspraken tussen de overheid, bedrijven en maatschappelijke organisaties zijn opgenomen om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan. In geen van deze documenten worden de Caribische eilanden genoemd; zelfs niet de BES-eilanden die staatsrechtelijk gezien onderdeel uitmaken van Nederland. Dit is dus niet verrassend omdat er geen verplichting bestaat, maar omdat de Caribische eilanden kwetsbaar zijn zou dit wel als onwenselijk gezien kunnen worden.

Er zou alsnog voor medegelding gekozen kunnen worden zodat de klimaatverdragen ook voor het Caribisch deel van het Koninkrijk gelden. De terughoudendheid om de klimaatafspraken voor het gehele Koninkrijk te laten gelden heeft te maken met de uitvoeringswetgeving die opgesteld dient te worden om het verdrag in werking te laten treden. Het opstellen van uitvoeringswetgeving is in de eerste plaats een aangelegenheid van de landen van het Koninkrijk zelf en is nog niet op gang gekomen voor het Caribisch deel. Ook niet voor de bijzondere gemeenten. En zolang dit niet het geval is, zullen de verplichtingen niet van toepassing zijn voor de Caribisch Nederlandse eilanden.

5. Klimaatfinanciering

De internationale klimaatafspraken zetten niet alleen de verplichtingen van staten uiteen maar brengen ook instrumenten tot stand die bij mitigatie, adaptatie, en verlies en schade, staten kunnen ondersteunen. Hierbij wordt er vaak extra aandacht besteed aan de meest kwetsbare staten met het oog op het beginsel van gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden en capaciteiten.^[30] Dit beginsel houdt in dat, hoewel iedere staat verantwoordelijkheid dient te nemen voor het aanpakken van klimaatverandering, sommige staten historisch gezien een groter aandeel hebben in het veroorzaken van klimaatverandering. Voor hen gelden in bepaalde opzichten relatief zwaardere verplichtingen. Daarnaast erkent dit beginsel ook dat niet alle staten dezelfde capaciteiten hebben om klimaatverandering zelfstandig effectief te kunnen tegengaan.^[31]

In het Raamverdrag, werd de bijzonder kwetsbare positie van kleine eilandstaten in ontwikkeling (SIDS) voor het eerst erkend. Het Groene Klimaatfonds^[32] is een fonds van de Verenigde Naties dat opgericht is om landen in ontwikkeling die kwetsbaar zijn voor klimaatverandering financieel te ondersteunen bij de aanpassingen die zij moeten doen en de maatregelen die zij moeten nemen om verdere verandering tegen te gaan en zich te beschermen. Antigua heeft bijvoorbeeld \$ 46,3 miljoen gekregen om gebouwen orkaanbestendig te maken en klimaatinformatiesystemen te installeren.^[33] Omdat donaties aan het Fonds vrijwillig zijn, bleef het tot 2014 nog redelijk leeg. Echter, tijdens de onderhandelingen voor de Overeenkomst van Parijs zegde onder andere Europees Nederland toe \$ 100 miljoen aan het Fonds beschikbaar te stellen.^[34] Per 31 juli 2021 hebben 49 landen meer dan \$ 10 miljard toegezegd aan het Groene Klimaatfonds.

De voorwaarde dat alleen verdragspartijen bij de klimaatverdragen gebruik kunnen maken van dit Groene

Klimaatfonds vormt het grootste obstakel voor het Caribisch deel van het Koninkrijk. Deze voorwaarde geldt ook voor andere klimaatfondsen zoals het Adaptatiefonds (Kyoto-Protocol). Al zouden de verdragen voor het hele Koninkrijk gelden dan nog zouden de Nederlandse Caribische eilanden meetellen als een ontwikkeld land en op basis daarvan alsnog geen toegang krijgen tot deze fondsen. Het Koninkrijk der Nederlanden is immers een zogenaamde ontwikkelde staat die doneert aan fondsen. De situatie van de Caribische eilanden is dus anders dan die van hun buurlanden die wel tot eilanden in ontwikkeling gerekend worden, maar vergelijkbaar met de situatie van Franse overzeese gebieden zoals Guadeloupe en Frans Guyana. Voor de meeste Franse overzeese gebieden zijn de klimaatafspraken echter wel van toepassing en in werking getreden. Echter, omdat zij net als de Nederlandse eilanden deel uitmaken van een zogenaamde ontwikkelde staat kunnen zij geen aanspraak maken op de klimaatfondsen.^[35] Het van toepassing verklaren van de internationale klimaatafspraken zou dus voor de Caribische Nederlanden nog geen toegang geven tot klimaatfinanciering vanuit de Verenigde Naties. Er zou dus op een andere manier een oplossing gevonden moeten worden om transitie in het Caribisch deel van het Koninkrijk financieel te ondersteunen.

Momenteel zijn zulke plannen alleen nog voor het Europese deel geformuleerd in de Klimaatwet en het daaruit voortvloeiende Klimaatplan 2021-2030. Ook heeft het Nederlandse kabinet in 2020 het Klimaatakkoord gepresenteerd waarin 600 afspraken tussen de overheid, bedrijven en maatschappelijke organisaties zijn opgenomen om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan. In deze plannen worden ook financieringsmogelijkheden genoemd zijn voor bijvoorbeeld de energietransitie. De Caribische eilanden vallen hierbij buiten de boot. Er zou dus ook voor het Caribische deel van het Koninkrijk een klimaatplan moeten komen zodat binnen het Koninkrijk een oplossing geboden wordt voor de internationale belemmeringen met betrekking tot klimaatfinanciering.

Een andere weg zou die van de Europese Unie (EU) kunnen zijn. De EU heeft bij oprichting gekozen om in verbinding te blijven met zijn voormalige koloniën. De overzeese gebieden die behoren tot het Koninkrijk der Nederlanden vallen allemaal onder de bijzondere associatieregeling zoals genoemd in artikel 355 lid 2 VWEU. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen Caribisch Nederland (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) en de landen (Aruba, Curaçao, Sint Maarten). Wat deze regeling precies inhoudt is verder uitgewerkt in deel vier van het VWEU en in het Besluit betreffende de Associatie van de Landen en Gebieden Overzee met de Europese Unie (LGO-besluit). Het LGO-besluit^[36] dat momenteel geldt, is in werking getreden op 5 oktober 2021 en is van toepassing op de relatie tussen de EU en dertien LGO's van de lidstaten Denemarken, Frankrijk en Nederland die na 'Brexit' over zijn gebleven. De meeste bepalingen van het vorige LGO-Besluit zijn ongewijzigd gebleven en er is vastgehouden aan de drie pijlers: politieke zaken, handel en ontwikkelingssamenwerking. Daarnaast is er meer aandacht voor de thema's duurzame ontwikkeling en klimaatverandering. Via de EU-regelingen voor de LGO is er € 225 miljoen beschikbaar voor de 12 LGO's van Nederland en Frankrijk.^[37] Echter om toegang te krijgen tot deze financiële middelen is wel toestemming en zelfs het initiatief van Europees Nederland vereist. Ze zijn hierdoor in een afhankelijkere positie en deze middelen zijn bedoeld voor meer doeleinden dan adaptatie en mitigatie. Hierdoor zou het kunnen voorkomen dat het bestrijden van en omgaan met klimaatverandering niet altijd prioriteit zal krijgen.

6. Conclusie

Uit het voorgaande is duidelijk geworden dat de internationale klimaatafspraken momenteel niet gelden voor het Caribische deel van Koninkrijk. Het Koninkrijk der Nederlanden is verdragspartij bij de verdragen, het Raamverdrag, het Kyoto-Protocol en de Overeenkomst van Parijs. Echter, deze verdragen zijn alleen van toepassing verklaard voor Europees Nederland en is er geen medegelding voor het Caribisch deel. Dit heeft tot gevolg dat de verplichtingen ten aanzien van het terugdringen van broeikasgassen niet gelden voor dit deel van het Koninkrijk. De emissies die daar plaatsvinden anders dan die binnen Europees Nederland, worden niet meegerekend voor de klimaatdoelstellingen van het Koninkrijk. Vervuilende activiteiten kunnen daar dus eventueel worden doorgezet. Ook hebben de Nederlandse Caribische eilanden, die zwaarder dan Europees Nederland worden getroffen door extreme weersomstandigheden (veroorzaakt door klimaatverandering), geen toegang tot internationale financiering voor klimaatadaptatie en mitigatie. Niet alleen omdat de klimaatverdragen niet voor hen gelden maar ook omdat ze mee (zouden) worden gerekend met Europees

Nederland als een zogenaamd ontwikkeld land in tegenstelling tot de onafhankelijke landen in de regio als Sint Lucia en Jamaica. Wel zouden ze via de EU gebruik kunnen maken van algemene fondsen voor handel, ontwikkelingssamenwerking en duurzame ontwikkeling. Maar hierbij kan het thema klimaatverandering ondergesneeuwd raken. Medegelding van de internationale verdragen zou niet alle obstakels wegnemen maar het zou wel gelijke verplichtingen (en rechten) creëren binnen het Koninkrijk. Er zou wel een plan ontwikkeld moeten worden waarbij rekening gehouden wordt met de sociaaleconomische uitdagingen en het milieu op de eilanden.

Voetnoten

- [1] Mr. dr. D.J.E. Misiedjan is Universitair Docent Mensenrechten en Milieu, International Institute of Social Studies, Erasmus Universiteit Rotterdam en Onderzoeker bij het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV), Universiteit Leiden voor het NWO-project Islanders at the Helm.
- [2] S.M. Gardiner, 'Climate Justice', *The Oxford Handbook of Climate Change and Society* 2012, afl. januari 2022, p. 1-17.
- [3] Bij de klimaatafspraken waarbij het Koninkrijk der Nederlanden partij is, zijn eindnoten ter toelichting toegevoegd. Eindnoot 5 licht toe dat het Raamverdrag en het Kyoto-Protocol alleen in werking zijn getreden 'For the Kingdom in Europe'. Eindnoot 2 bij de Overeenkomst van Parijs licht toe dat de Overeenkomst alleen in werking is getreden voor 'the European Part of the Netherlands'.
- [4] A.K. Baptiste & K. Rhiney, 'Climate justice and the Caribbean: An introduction', *Geoforum* 2016/73, p. 17-21.
- [5] M.A. Taylor, J.J. Jones, T.S. Stephenson, 'Climate change and the Caribbean: Trends and Implications', in: *Elizabeth Thomas Hope (ed.), Climate Change and Food Security: Africa and the Caribbean*, Routledge 2016, p. 31-55.
- [6] K. Rhiney, 'Recipe for Resilience? Tracing the Biopolitics of Sint Maarten's Recovery Efforts After Irma', *Journal of Extreme Events* 2018/05, afl. 04, p. 1-19.
- [7] A.O. Debrot & R. Bugter, *Climate change effects on the biodiversity of the BES islands*, 2010.
- [8] Ministry of Agriculture Nature and Food Quality Infrastructure and Water Management & Ministry of Interior and Kingdom Relations of the Netherlands 2020, p. 1-50.
- [9] P. Verweij e.a., *A nature inclusive vision for Bonaire in 2050*, 2020, wur.eu/environmental-research, p. 11.
- [10] government.aw/news/news_47033/item/climate-change-what-is-it_38593.html.
- [11] E. de Bruijn, *Towards better climate change adaptation governance in Curaçao and Bonaire*, Utrecht University, 2021, p. 8.
- [12] Supra noot 4.
- [13] E.A. Mackay & A. Spencer, 'The future of Caribbean tourism: competition and climate change implications', *Worldwide Hospitality and Tourism Themes* 2017/9, afl. 1, p. 44-59.
- [14] J. Straatmeijer, *Onderzoek naar een ijkpunt voor het sociaal minimum in Caribisch Nederland*, 2018.
- [15] W.E. Spies e.a., *Vijf jaar verbonden: Bonaire, Sint Eustatius, Saba en Europees Nederland*, 2015.
- [16] Debrot & Bugter 2010.
- [17] cbs.nl/nl-nl/corporate/2021/49/caribisch-nederlandse-eilanden-hard-getroffen-door-covid-19-pandemie.

[18] Supra noot 15.

[19] R.R. Santos do Nascimento, 'Het Koninkrijk ontsluiert', 2018, [rug.nl/research/portal/files/37551866/Complete_thesis.pdf](https://www.rug.nl/research/portal/files/37551866/Complete_thesis.pdf).

[20] C. Duijf, 'Roeien met de riemen die je hebt: het Koninkrijk en het AIV-rapport over fundamentele rechten', *Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten* 2020, afl. 3, p. 333-352.

[21] Adviesraad Internationale Vraagstukken, *Fundamentele rechten in het Koninkrijk: eenheid in bescherming*, Adviesraad Internationale Vraagstukken, 2018, p. 7.

[22] K. Doehring, 'The Scope of Territorial Application of Treaties', *American Journal of International Law* 1935/29, p. 483-490.

[23] C. Duijf, 'Roeien met de riemen die je hebt: het Koninkrijk en het AIV-rapport over fundamentele rechten', *Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten* 2020, afl. 3, p. 333-352.

[24] Adviesraad Internationale Vraagstukken 2018, p. 5.

[25] Ibid.

[26] Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mensen is wel in werking getreden voor het Caribisch deel van het Koninkrijk en zou net als in de *Urgenda*-uitspraak mogelijk een juridische basis voor bescherming aan burgers en inwoners kunnen bieden tegen klimaatverandering. Zie hierover: HR 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2006; en D. Misiedjan. *Separate but Equal in the Protection against Climate Change? The Legal Analysis of Climate Justice for the Caribbean Part of the Kingdom of the Netherlands* (te verschijnen).

[27] [Kamerstukken II 2016/17, 34589](#) (R2077), nr. 3, p. 8.

[28] Kabinetsaanpak klimaatbeleid, [Kamerstukken II 2018/19, 32813, nr. 247](#).

[29] M. Ferdinand, 'Subnational climate justice for the french outre-mer: Postcolonial politics and geography of an epistemic shift', *Island Studies Journal* 2018/13, afl. 1, p. 119-134.

[30] D. Misiedjan, *Towards a Sustainable Human Right to Water*, Cambridge University Press 2019.

[31] I. Wallimann-Helmer, 'Common but differentiated responsibilities: agency in climate justice', in: P.G. Harris (ed.). *A Research Agenda for Climate Justice*, Edward Elgar Publishing 2019, p. 27-37.

[32] Zie art. 97 Cancun Overeenkomst. Bij het Raamverdrag, werd in art. 11 het fundament voor het fonds gelegd en in 2010 werd het tijdens de klimaatonderhandelingen in Cancun daadwerkelijk opgericht. In art. 95 tot en met 112 van de Cancun Overeenkomst staat uitgelegd dat ontwikkelde staten die partij zijn van het Verdrag financiële middelen vrijwillig beschikbaar stellen aan het Fonds zodat landen in ontwikkeling die verdragspartijen zijn gebruik kunnen maken van deze middelen, mits zij aan de procedures en voorwaarden voldoen.

[33] greenclimate.fund/project/fp133.

[34] trouw.nl/nieuws/nederland-stopt-100-miljoen-euro-in-klimaatfonds-b0354dcb/.

[35] Het gat in de klimaatfinanciering voor de Caribische eilanden wordt door andere partijen gedeeltelijk gedicht. Namelijk door de Europese Unie (EU) en Europees Nederland. Echter, de voorwaarden van deze instrumenten zijn uitgebreider dan die van de VN. Zie hierover o.a.: L. Riccardi, 'Disasters and Climate Change in the Overseas Countries and Territories and Outermost Regions: The Role of EU's Disaster Management Tools', *Yearbook of International Disaster Law* 2019/1, afl. 1, p. 281-304

[36] eur-lex.europa.eu/legal-content/nl/TXT/?uri=CELEX%3A32021D1764.

[37] G.D. Rekwest, 'De Unierechtelijke status van de Caribische Koninkrijksdelen', *Caribisch Juristenblad* 2019/8, afl. 4, p. 271-280.